

שימוש בכלי איסור בצונן

א. חולין קיא, ב

ההיא פינכא דהוה בי ר' אמי דמלח ביה בשרא ותבריה.

ב. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ל עמוד א

אמר רב קדירות בפסח ישברו ואמאי לשהניהו אחר הפסח וליעבד בהו שלא במינן גזירה דילמא אתו למיעבד בהו במינו ושמאל אמר לא ישברו אבל משהי להו לאחר זמנו ועביד בהו בין במינו בין שלא במינו

ג. חידושי הרשב"א מסכת חולין דף קיא עמוד ב

ואיכא מ"ד דמהא דאמר הכא דלא בעיא הדחה שמעינן לכלים שנשתמשו בהן איסור כגון קערה שמלח בה בשר או לקדרה של איסור דשרי לאישתמושי בהו בצונן דהיתרא בלא הדחה כלל ואפי' למ"ד בסכין דבעיא הדחה התם הוא דאיכא דוחקא דסכינא אבל בקערה צוננת דליכא דוחקא מותר לאשתמושי בה היתר צונן לכתחלה ולא בעיא הדחה, והיינו דלא איפליגו בקערה שמלח בה בשר כדאיפליגו בסכין, וההיא פינכא דתבר לה ר' אמי אף על גב דחזיא לאישתמושי בהו בצונן משום גזרה דאתי לאישתמושי בהו בחמין הוא דתבר לה, וכההיא דקדרות בפסח דאמר רב בפסחים (ל' א') ישברו ואף על גב דשרי לאישתמושי בהו בצונן אלא משום חמין, ותדע דההיא לכ"ע בהדחה מיהא הוה סגי ליה ואפי' תברא, וא"נ אפשר לומר דההיא פינכא כיון דשל חרס היתה ונבלעה ע"י רותח אין לה תקנה אפי' בצונן דבולעת היא הרבה עד שפולטת אפי' בצונן והלכך כל צונן שנשתמש בו מדיחו,

ד. ר"ן על הרי"ף מסכת פסחים דף ט עמוד א

ומאי דאמרינן חוץ מבית שאור שחמוצו קשה דמשמע דאפילו בצונן איסור להשתמש בהן מצה היינו דוקא נמי בכלי חרס שכל כלי חרס שנשתמש בו חמץ בחמין כיון שאין לו תקנה אלא שבירה איסור להשתמש בו אפי' בצונן דחיישינן שאם ישהה אותן להשתמש בו צונן שיבא להשתמש בו חמין ועוד שכיון שהוא בולע הרבה ואינו יוצא מידי דפיו הרי הוא כגוף האיסור הילכך כל היתר שנגע בו צריך הדחה כאילו נגע [באיסור] עצמו וראיה לדבר מדאמרינן דאגני דמחוזא כבית שאור שחמוצו קשה דמי ומשמע ודאי דלמילש בהו מצה קאמר דהא למילש בהו עבידי וכי ליישי מצה בצונן ליישי שמע מינה דכלי [חרס] שנשתמש בו איסור בחמין איסור להשתמש בו היתר אפילו בצונן והכי מוכחא נמי מההיא פינכא (חולין קיא ב) דרב אמי דתברא ולא אשתמש בה צונן והיינו נמי דאמרי' דקדרות בפסח ישברו ולא שרינן להשתמש בהן צונן.

ה. פרי מגדים יורה דעה שפתי דעת סימן צא ס"ק ג

וכל זה בשאר כלים אבל כלי חרס איסור להשתמש בו צונן אפילו ע"י הדחת הכלי עיין תורת חטאת כלל י"א במנחת יעקב אות ו' השיג על הש"ך בסימן ס"ט אות ס"ו שמתיר ע"י הדחת כלי חרס לשמש בו צונן וז"ל דהטעם כיון דא"א בהגעלה גזרינן

אם יתירו לו להשתמש דרך עראי יבוא לידי תקלה משא"כ כלי שיש תקנה בהגעלה וכן נראה הסכמות פרי"ח כאן אות ג' וראיה מפניכא דרב אמי דתברא לה ולא שימש בה דרך עראי לפעמים ש"מ אף דלא בלע כ"א ע"י מליחה אפי' איסור כדאמרן. ולפי זה ה"ה כלי עצם שאין תקנה בהגעלה דחייס או כלי עץ שבלעו ע"י אש שנפל חלב חם מהותך מנר שקורין קרויזיז"ל דהוה תשמישו ע"י אור עיין סי' צ"ב בלא נפסק הקילוח וה"ה נר עשוי כעין פתילה כמו שלנו אם נפל הנר על כלי עץ נבלע ע"י אור לא סגי בהגעלה כמו שאבאר שם א"כ אפילו דרך עראי איסור כמו כלי חרס דחד טעמא הוא כיון דא"א בהגעלה אתי לידי תקלה ומיהו להניח כלי איסור בביתו בלי להשתמש ביה משמע דשרי ולא חיישינן דלמא אתי לידי תקלה דבדיל מיניה.

ו. חידושי הריטב"א מסכת חולין דף קיא עמוד ב

ההוא פינכא. פירש"י ז"ל קערה של חרס שאין לה תקנה בהגעלה ומשום הכי תברא. וא"ת ישהנה לצונן, י"ל דכיון דאורחה בחמין ולא חזיא להכי איסור להשהותה לצונן שמא יבשל בה... ואומר רבינו ז"ל שלא אסרו כלי חרס האסור, שלא להשתמש בו צונן, אלא דוקא בשלנו ומן הטעם שאמרנו, אבל בכלי חרס של אינו יהודי להשתמש בו צונן לפי שעה בלא הגעלה מותר, ואפילו בשלנו דוקא בכלי שרוב תשמישו בחמין כעין האי פינכא, ושמעינן מהכא דקדירה אסורה בלאו ב"י אסורה בכלים אסורים שלנו, דאי לא לשהוייה עד למחר וישתמש בה אפילו בחמין.

ז. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן כג

וגם בפמ"ג שם איתא דבכלי חרס שא"א בהגעלה איסור להשתמש צונן אפילו ע"י הדחה אפילו דרך עראי וכן בכלי עצם שאין תקנה בהגעלה עיין שם וא"כ גם בכלי עץ ומתכות אם הוא כלי שאין יכולין להגעילו משום דא"א לנקותו נמי יהיה איסור להשתמש צונן אפילו בהדחה. ואף שכתב הפמ"ג שם מטעם דלמא אתי לידי תקלה לא מסתבר לחלק דבכלי זו שאינו בביתו ואין לחוש לתקלה יהיה מותר, דודאי כיון דהאיסור הוא על התשמיש איסור בכל אופן אף כשליכא בחשש תקלה. איברא דלא ידוע לי מקור לטעם הפמ"ג דמשיטת הרי"ף פסחים דף ל' שכלי חרס שנשתמש בהן חמץ לבית שאור איסור להשתמש בו מצה אפילו בצונן שכתב הרי"ן שה"ה כ"ח שנשתמשו בו חמץ בחמין, אין ראיה לכלי עצם שלא מהני הגעלה ולכלי עץ ומתכות באופן שלא מהני הגעלה דהא כתב הרי"ן הטעם משום שבוילע הרבה ואינו יוצא מידי דפיו הרי הוא כגוף הדבר עיין שם שזה לא שייך בעצם ועץ ומתכות שמה שלא מהני הגעלה הוא מסיבה אחרת לא מפני שאינו יוצא. מ"מ הפמ"ג הא מביא מס' מנ"י שהוא מטעם שא"א בהגעלה אסרו שלא יבא לידי תקלה ומסתמא מפרש כן בטעם הרי"ף בכ"ח שלכן גם בכל כלים אם הוא באופן שלא מהני הגעלה איסור.

ח. חוות דעת סי' צא בי' סק"ד

הגאון מהר"א מוילנא ז"ל ס"ק י"ח שכתב ומצניעין כמו בכבוס דבטלי וכו' עכ"ל, וכונתו שבגמרא דתענית דף כ"ט אמרו דבטלי קצרי דבי רב, והתם החשש אם יכבסו ויניחו עד אחר ט"ב שמא יבא ללבוש קודם, ולכן גם כאן גזרו להצניע הסכין שמא ישכח וישחוט ויאכל ועיין מג"א שם ס"ק י"ח. ובמחצית השקל שם, נמצא גזרו בכה"ג גבי סכין, וזה דמי לנ"ד...

ועל השאלה השנית ששאלתם בכלי הצריך הגעלה אם צריך להגעיל תכף אחר כ"ד שעות משום חשש שמא ישכח וישתמש בו, הנה זה ודאי שאני טובא מנידון הראשון, גבי דבר שניתן בכלי איסור שאינו מודח, דהתם כיון דהמאכל הזה הוא מותר לו לאכלו בכל עת שירצה, חיישינן שמא ישכח ויאכלנו בלא הדחה, ואין על גוף המאכל שם איסור כלל, אבל כלי הצריך הגעלה הוא כלי איסור, ושם איסור רביע עליה, ויודע הוא שאסור להשתמש בו, ואסח דעתו מתשמיש שלו, כל זמן שלא הוגעל, ולכן לא חיישינן שמא ישכח וישתמש בו. וראיתי לרבינו הרשב"א ז"ל בתורת הבית, בית ד' שער ד' דף קכ"ז ע"ב, שכתב וז"ל, אמרינן בפרק כל הבשר בפינא דאמלחה בה בשרא בי רבי אמי ותברא, ואמאי וליעביד לה הגעלה, ואפשר דכיון דבעיית הגעלה תלתא זמני לא משהי לה, דילמא פשע בה בנתים, ותדע דאי לא לישחיה ויחזרנה לכבשונות וככ"ע, אלא מפני שטורח הוא לו ואינו מצוי, חשש שמא יפשע וישתמש בה בנתים עכ"ל, מכאן אנו לומדין דלא אמרינן שלא ישהה לה אלא רק בהך שדינה להגעילה ג' פעמים, ואיכא למיחש דילמא פשע בה, אבל בכלי שדינו בהגעלה פעם אחת, ליכא למיחש מידי כשהיה שלו, וגם למידין מדבריו דהחששה היא דילמא פשע ומשתמש בה, ואין חוששין שמא ישכח, והטעם כיון דהוא כלי אסור לא ישכח וישתמש בו.

על כן חששה זו דשמא ישכח וישתמש בכלי הצריך הגעלה קודם הכשר שלו, אין לנו לחוש לכך, ויוכל להשהות כלי זה בביתו, ואף על גב דאיתא בה' פסח סי' תנ"א סעיף א', שכתב מרן ז"ל ומצניעין בפסח במקום צנוע, שאינו רגיל לילך שם, כדי שלא יבא להשתמש בהם בפסח ע"ש, התם גבי חמץ החמירו בכמה דברים, ועוד התם אין הכלים האלה אסורים אלא לזמן הפסח בלבד, ושם היתר נקרא עליהם, דהא אחר הפסח ישתמש בהם בלי הגעלה, ולכן אם יהיו מצויים תחת ידו חוששין שמא ישתמש בהם, דלא אסח דעתיה מנייהו, משא"כ כלי שהוא אסור ובעי הגעלה, אסח דעתיה מיניה, דיודע הוא שאין לזה היתר אלא ע"י הגעלה, וכל דלא עביד ליה הגעלה אסח דעתיה מיניה, ולא ישכח להשתמש בו.

מיהו אע"ג דאין אנחנו מחייבין לאדם כפי הדין למהר להגעלת הכלי, ולא ישהנו בלי הגעלה אחר שעברו כ"ד שעות, עכ"ז עצה טובה ודרך ישרה ונכונה היא שלא ישהה הכשר שלו, ועליו תבא ברכת טוב,

ומה שכתב הש"ך דבכלי חרס אסור.... אין טעם האיסור כמו שכתב הר"ן בפסחים משום דכיון דלא מהני הגעלה לכלי חרס גזרינן דילמא אתי לאשתמושי בחמין ע"ש, דאם כן אפילו ביבש יש לאסור, ובהדיא היתירו התוס' שם ביבש... רק הטעם בכלי חרס הוא מטעם שכתב הרשב"א...

ט. שו"ת רב פעלים חלק ב - יורה דעה סימן ו

שאלה. אם שכח והניח היתר צונן שאין דרכו בהנחה בכלי של איסור שלא הודח, דק"ל דאינו נאסר אלא מדיחו ואוכלו, ונסתפקנו אם הניחו בשוגג ואח"כ הרגיש בו, אם צריך להסירו ולהדיחו תכף, או"ד כיון דכבר הונח שם יוכל להשהותו עד שיצטרך לאכלו, אז ידיחנו. עוד נסתפקנו כלי שנאסר הן בב"ח הן בשאר איסורים, שצריך להגעילו אחר כ"ד שעות אם יוכל להשהותו בכך כמה ימים, או"ד צריך להגעילו אחר כ"ד שעות מיד, כדי שלא יכשל להשתמש בו, יורינו ושכמ"ה.

תשובה. על שאלה הראשונה צריך להדיחו מיד, ואסור להשהותו אפילו זמן מועט, משום דחוששין שמא ישכח ויאכלנו בלא הדחה, ונ"ל להביא ראיה בס"ד, ממ"ש בסי' ס"ט סעיף י"ב בהגה"ה, דאין לשהות בשר שלשה ימים בלא מליחה, דחיישינן שמא יבשלנו, וכתב מחב"ר בשם שמש צדקה, דאם שהה ג' ימים בשוגג מחוייב לאכלו תכף צלי, דחיישינן דילמא משתלי ומבשל ליה ע"ש, ודבריו עיקר, כי הסכימו עמו גדולים, ודלא כמאן דפליג, וא"כ ה"ה בנ"ד דאסור להשהותו בלא הדחה, אלא ידחנו תכף שמא ישכח ויאכלנו בלא הדחה. ואין לחלק ולומר התם שאני, דאם יבשלנו פוגע באיסור דם ממש, שיוצא ממנו בבישול, וחוזר ונבלע בתוכו, משא"כ הכא אם יאכלנו בלא הדחה אינו פוגע באיסור בודאי, דעל הרוב בזה המאכל לא נדבק בו איסור מלכלוך הכלי ונקי הוא, זה אינו, כיון דתקנת חכמים היא שלא לאכלו בלא הדחה, אי אכיל ליה בלא הדחה הרי זה עובר על דברי חכמים, ונמצא דעביד איסורא בכך, ולכן בדין דחוששין שמא ישכח ויאכל בלא הדחה.

...הנה בנ"ד גם פר"ח יורה, יען דמצנינו לחז"ל בענין זה שאסרו להניח לכתחלה בכלי איסור צונן, אף על פי שכונתו להדיחו, משום שמא ישכח ולא ידחנו הרי גזרו בכה"ג וחשו משום שכחה, על כן אם נאמר בהיכא דעבר והניח שצריך להדיחו תכף, שמא ישכח ויאכלנו בלא הדחה, אין זו גזרה חדשה, על כן יש להורות בנ"ד דיסירנו וידחנו תכף, כדי שלא ישכח לאכלו בלא הדחה. ועוד דמי דין זה למ"ש בש"ע א"ח סי' תקנ"א סעיף ט', דמצניעין מר"ח ואילך סכין של שחיטה, ומאחר דאמרו מצניעין משמע הטעם משום דחוששין שמא ישכח וישחט ויאכל, ולכן יצניע הסכין כדי שלא תהיה מצויה תחת ידו, וכן הבין הרב חמודי דניאל מדברי המג"א ס"ק כ"ח, דהטעם דמצניעין הוא משום שמא ישחט ויאכל ע"ש, וכן מובן מדברי